

Användarstöd till informationsspecifikation för Individens behov i centrum 2023

Ett stöd för utveckling av strukturerad
dokumentation

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. Publikationen kan också tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till alternativaformat@socialstyrelsen.se

Förord

Detta användarstöd kompletterar informationsspecifikationen och vägledningen för Individens behov i centrum, IBIC och ger en fördjupning i hur informationsspecifikationen kan läsas och förstås, och hur specifikationen och vägledningen tillsammans behövs för att kunna utforma, anpassa och utveckla såväl dokumentationssystem som arbetssätt utifrån IBIC.

Informationsspecifikationen är tänkt som en del i underlaget till kommuner och utförare att upphandla, anpassa och förvalta verksamhetssystem samt ge systemleverantörer bättre förutsättningar att utveckla system som stöder arbetssättet IBIC.

Informationsspecifikationen anger inte hur och när information återanvänds utan hur information om olika företeelser kan dokumenteras strukturerat och med enhetliga termer och begrepp. Vägledningen beskriver genom processen vilka individuppgifter som behöver dokumenteras och i vissa fall återanvändas, men detaljerar inte hur denna information hålls i verksamhetssystemet. Informationsspecifikationen kompletterar därmed vägledningen för IBIC och vid kravställning eller anpassning av system behöver båda dessa produkter utgöra underlag.

Erik Wessman har varit ansvarig för framtagandet av användarstödet, ansvarig enhetschef har varit Magnus Wallinder.

Magnus Wallinder

Enhetschef

Vägledning för socialtjänsten 3

Innehåll

Förord	3
Inledning.....	7
Målgrupp	7
Läsanvisning	8
Om informationsspecifikationer.....	8
Avgränsningar i informationsspecifikationen för IBIC	9
Individens behov i centrum, IBIC.....	10
Utgångspunkter för informationsspecifikationen	12
Ändamålsenlig och strukturerad dokumentation för en mer kunskapsbaserad socialtjänst	12
Juridik	14
Nationell informationsstruktur (NI).....	15
Referensmodeller (NI)	15
Nationellt fackspråk	15
Socialstyrelsens hälsorelaterade klassifikationer	16
Användning av klassifikationer i informationsspecifikationen	17
Internationell klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa.....	17
Användning av ICF i IBIC	18
Klassifikation av socialtjänstens insatser och aktiviteter.....	19
Användning av KSI i IBIC	20
Stöd för att läsa modellerna i informationsspecifikationen	22
Processmodeller.....	22
Att läsa processmodellerna i informationsspecifikationen	22
Begreppsmodeller	24
Att läsa begreppsmodellerna	24
Begreppsmodellens relation till informationsmodellen.....	26
Informationsmodeller.....	26
Att läsa informationsmodellerna i specifikationen	27
Ett exempel på informationsmodell och klass för IBIC med förklaringar.	30
Ordförklaringar	32
Centrala IBIC-begrepp.....	32
Gemensamma begrepp socialtjänst	33
Ord och uttryck i NI	34
Referenser	35

Inledning

Användarstödet kompletterar informationsspecifikationen [1] och vägledningen [2] för Individens behov i centrum, IBIC¹ och är tänkt att ge en fördjupad kunskap om vad en informationsspecifikation är. Användarstödet redogör för hur specifikationen ska läsas och kan användas av olika målgrupper. Användarstödet beskriver även utgångspunkter och produkter som har använts i arbetet med informationsspecifikationen samt hur den förhåller sig till och kompletterar vägledningen för IBIC.

Informationsspecifikationen har tagits fram genom att tillämpa metodstödet *Att strukturera och koda information för elektronisk hantering* [3]. I arbetet har representanter från 9 kommuner tagit del av och lämnat återkoppling på materialet.

De klassifikationer som används i informationsspecifikationen är Internationell klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa, ICF [4] och Klassifikation av socialtjänstens insatser och aktiviteter, KSI [5]. Så långt det är tillämpligt har även begrepp från Socialstyrelsens termbank använts. I dagsläget ges ett begränsat stöd för användning av KSI inom ramen för IBIC, men ett utvecklingsarbete pågår för att komplettera modellen IBIC med stöd för användning av KSI.

Målgrupp

Informationsspecifikationen och användarstödet, som ska bidra till att verksamhetssystem för individdokumentation stöder dokumentation utifrån IBIC, riktar sig till följande funktioner inom socialtjänsten:

- informatiker som arbetar med användarcentrerad utveckling, anpassning och upphandling av verksamhetssystem,
- systemansvariga för verksamhetssystem,
- ansvariga för upphandling av verksamhetssystem och
- verksamhetsutvecklare eller liknande roller som arbetar för att verksamheterna arbetar och dokumenterar utifrån Individens behov i centrum samt sammanställer uppgifter, exempelvis genom individbaserad systematisk uppföljning² för verksamhetsutveckling och kvalitetsarbetet.

De riktar sig även till:

- nationella eller regionala aktörer som ger stöd åt kommuner vid upphandling av verksamhetssystem och
- utvecklare och leverantörer av verksamhetssystem för socialtjänsten.

¹ I fortsättningen skrivs endast informationsspecifikationen eller specifikationen för Informationsspecifikation för Individens behov i centrum, IBIC, om inte annat anges.

² Individbaserad systematisk uppföljning, ISU

Läsanvisning

Användarstödet är uppdelat i fem kapitel, som sammantaget ska ge ett stöd för att läsa och använda informationsspecifikationen och vägledningen för att anpassa, upphandla och i en lokal kontext använda verksamhetssystem som stöder IBIC. Kapitlen är:

- **Inledning**, som ger övergripande information om informationsspecifikationerna, IBIC och avgränsningar för IBIC.
- **Utgångspunkter för informationsspecifikationen**, som dels redogör för syftet med ändamålsenlig och strukturerad dokumentation, juridiska grunder och vad Nationell informationsstruktur och Nationellt fackspråk är.
- **Användning av klassifikationer i informationsspecifikationen**, som beskriver hur ICF och KSI används i informationsspecifikationen för IBIC.
- **Stöd för att läsa modellerna i informationsspecifikationen**, som beskriver de olika modelltyperna, vad de innehåller och hur de kan läsas.
- **Ordförklaringar**, med beskrivningar av centrala begrepp och termer som används i socialtjänsten, IBIC, detta användarstöd och informationsspecifikationen.

Användarstödet används med fördel tillsammans med vägledning och informationsspecifikation för IBIC då dessa beskriver IBIC utifrån olika perspektiv. Vid kravställning eller anpassning av verksamhetssystem behövs hela den nationella beskrivningen av IBIC³ tillsammans med lokala rutiner, ställningstaganden, ledningssystem och andra behov av strukturerad dokumentation.

Om informationsspecifikationer

En informationsspecifikation utifrån nationell informationsstruktur (NI) tas fram genom att utgå från metodstödet för att strukturera och koda information för elektronisk hantering [3], tillämpa NI [6] och använda urval ur nationellt fackspråk där så är möjligt.⁴

En informationsspecifikation består dels av en eller flera processmodeller som beskriver processen för individen, dels en eller flera begreppsmodeller som beskriver de begrepp som används i processen och hur de förhåller sig till varandra samt en eller flera informationsmodeller som anger hur informationen som hanteras kan dokumenteras strukturerat med ett enhetligt språk och gemensamma kodverk. En nationell informationsspecifikation omfattar inte all dokumentation som behövs för att hantera samtliga uppgifter som är nödvändiga i en lokal kontext.

Specifikationen är tänkt att utgöra en del i underlaget till kommuner och utförare att arbeta med att upphandla, förändra och förvalta system för individdokumentation samt ge systemleverantörer bättre förutsättningar att

³ Med detta avses det sammantagna nationella materialet som beskriver arbetssättet och dokumentation utifrån IBIC, och består av vägledning, informationsspecifikation och övriga kunskapsstöd för IBIC. Läs mer i: Publikationer under temat Individens behov i centrum, IBIC - Kunskapsguiden

⁴ Klassifikationer och kodverk - Socialstyrelsen samt Socialstyrelsens termbank

utveckla system som stöder en mer ändamålsenlig och strukturerad dokumentation.

Avgränsningar i informationsspecifikationen för IBIC

IBIC beskriver det stöd som arbetssättet ger för att beskriva och dokumentera uppgifter om individens resurser, behov, mål och resultat för personer som behöver stöd i sin dagliga livsföring. IBIC omfattar inte all information som behöver dokumenteras för att hantera samtliga uppgifter som är nödvändiga i utredning, beslut, uppdrag, genomförande eller uppföljning. Den omfattar inte heller mallar för utredning och genomförandeplaner eller förslag på olika arbetssätt och metoder för bedömning, genomförande och uppföljning. [2]

Informationsspecifikationen ger på motsvarande sätt inte stöd för allt som behöver dokumenteras, exempelvis all information som i en lokal kontext efterfrågas. Det finns exempelvis inte bestämmelser som i detalj reglerar exakt hur processen ser ut inom socialtjänsten eller exakt i vilka situationer vissa informationsmängder behöver dokumenteras. Informationsspecifikationen syftar inte till att fylla ut beskrivna regler och är inte heller juridiskt bindande utan helt frivillig att tillämpa och bygga vidare på utifrån de behov som verksamheten har och de bedömningar som verksamheten gör. Det handlar inte om att ändra eller förtydliga dokumentationsförfattningen eller utfärda nya allmänna råd till den utan att beskriva hur informationen kan hållas mer ändamålsenlig och strukturerad.

Informationsspecifikationen för IBIC utgår från NI:s referensmodeller för socialtjänst [7] och innehåller tillämpade process-, begrepps- och informationsmodeller med tillhörande urval ur ICF [4], KSI [5] och kodverk. Både modellerna och urval ur ICF för IBIC är ett grundurval för att täcka in de vanligaste företeelserna, och är det urval som visas i modellerna. Lokalt kan det finnas behov av att använda ett större urval eller beskriva fler företeelser, och på mer detaljerat nivå. Därför behöver ett verksamhetssystem som stöder IBIC innehålla hela ICF och baseras på NI för att möjliggöra lokala anpassningar.

Informationsspecifikationen omfattar i dagsläget inte urval för individstödjande aktiviteter ur klassifikation av socialtjänstens insatser och aktiviteter, KSI, men däremot anpassningar för att möjliggöra användning av KSI [5]. Informationsspecifikationen omfattar inte heller all dokumentation som behövs för att hantera samtliga uppgifter som är nödvändiga för att utreda, utforma uppdrag, genomföra uppdrag och följa upp. För att säkerställa att uppgifter enligt lagkrav och föreskrifter hanteras används också föreskrifter och allmänna råd om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS (SOSFS 2014:5) med tillhörande handbok [8] och informationsspecifikation [9] samt socialtjänstmodellerna i NI [7] vid kravställning av verksamhetssystem.

IBIC beskriver inte alla de juridiska ställningstaganden och svåra situationer som handläggare och utförare möter i sitt arbete. För den typen av

vägledning hänvisar vi till lagstiftning och till de föreskrifter, allmänna råd, handböcker och andra material som Socialstyrelsen gett ut i ämnet.

Individens behov i centrum, IBIC

Individens behov i centrum, IBIC, är ett arbetssätt för handläggare och utförare som arbetar med personer som behöver stöd i sin dagliga livsföring oavsett ålder eller funktionsnedsättning utifrån socialtjänstlagen (2001:453), SoL, och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS.

IBIC ger dels stöd för en gemensam syn på människans fungerande, och dels stöd för både handläggare och utförare att beskriva och dokumentera uppgifter om individens resurser behov, mål och resultat med ett gemensamt språk. För att dokumentera dessa uppgifter används Internationell klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa, ICF [4], som utgår från WHO:s definition av hälsa.⁵ Att använda ICF gör det möjligt att beskriva individens situation både fysiskt, psykiskt och socialt.

ICF möjliggör även en ändamålsenlig och strukturerad dokumentation av individens resurser, behov, mål och resultat i processen inom socialtjänsten. När alla som arbetar kring individen, såväl inom socialtjänst som i hälso- och sjukvården, använder sig av ett gemensamt språk blir uppgifterna mer enhetliga och entydiga vilket skapar bättre förutsättningar för individen att få rätt stöd.

IBIC ger stöd för socialtjänsten att tillsammans med individen formulera nuläge och mål med fokus på de individuella behoven och det som är viktigt för individen. Det ger underlag för att kunna följa upp individens behov och resultat över tid, vilket är nödvändigt för att individen, verksamheten som utför stödet och ansvarig nämnd ska få kännedom om beslutade insatser ger önskat resultat och måluppfyllelse för individen. Den strukturerade dokumentationen i IBIC tydliggör uppföljning på individnivå och skapar förutsättningar för verksamhetsuppföljning. IBIC skapar förutsättningar för

- användning av *gemensamt språk och kunskapssyn* för att förstå och beskriva resurser, behov och mål i det dagliga livet, vilket ger bättre möjlighet att anpassa stödet utifrån individens behov
- ändamålsenlig och strukturerad dokumentation som utgår från en *enhetlig och entydig terminologi*, vilket kan bidra till minskad dubbeldokumentation och bättre informationsöverföring och ger förutsättningar för en mer sammanhållen planering och genomförande av beslutade insatser
- att *följa upp ett resultat och värdera måluppfyllelse för individen*, vilket kan sammanställas på olika nivåer och ingå som ett av flera underlag för *verksamhetsuppföljning* och bidrar till utveckling av *en kunskapsbaserad socialtjänst*. [2]

⁵ WHO:s definition av hälsa är: ett tillstånd av fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande och ej enbart frånvaro av sjukdom eller funktionshinder.

Läs mer:

Individens behov i centrum, IBIC

Material om IBIC

Socialstyrelsens stöd för implementering och användning av IBIC omfattar förutom denna informationsspecifikation bland annat:

- Individens behov i centrum – Ett stöd för att använda ICF och strukturerad dokumentation för personer som behöver stöd i sin dagliga livsföring [2]
- Nationella utbildningsinsatser till lokala processledare⁶
- Individens behov i centrum – Stöd för samtal med anhöriga – Stödmaterial för att arbeta med ett anhörigperspektiv inom ramen för IBIC [10]
- Information om IBIC och förenklat beslutsfattande om hemtjänst för äldre [11]
- Webbintröduktion till IBIC⁷.

Vägledningen beskriver den teoretiska grunden för IBIC och innehåller en användarhandledning som beskriver hur handläggare och utförare kan beskriva och dokumentera behov, resurser, mål och resultat genom processen. [2]

Den nationella utbildningen för processledare syftar främst till att utbilda lokala processledare, som är de personer som i sin organisation har ett uppdrag att arbeta med implementering och användning av IBIC.⁸

Webbintröduktionen för IBIC ger en översiktlig bild av modellen och kan användas som ett komplement i lokal utbildning för att introducera arbetssättet.⁹ Utöver ovan nämnda stöd finns IBIC även som tema på Kunskapsguiden.¹⁰

Synpunkter och frågor

Vid synpunkter, ändringsförslag och frågor om detta användarstöd, e-posta individensbehovicentrum@socialstyrelsen.se

⁶ <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/arbetsmetoder-och-perspektiv/individens-behov-i-centrum-ibic/utbildning-i-ibic/>

⁷ <https://utbildning.socialstyrelsen.se/>

⁸ <https://utbildning.socialstyrelsen.se/>

⁹ <https://utbildning.socialstyrelsen.se/>

¹⁰ Individens behov i centrum, IBIC - Kunskapsguiden

Utgångspunkter för informationsspecifikationen

E-hälsoutvecklingen

Regeringen har tillsammans med Sveriges kommuner och regioner (SKR) tagit fram vision e-hälsa 2025. Den anger att:

”År 2025 ska Sverige vara bäst i världen på att använda digitaliseringens och e-hälsans möjligheter i syfte att underlätta för människor att uppnå en god och jämlik hälsa och välfärd samt att utveckla och stärka egna resurser för ökad självständighet och delaktighet i samhällslivet.” [12]

Arbetet med NI och nationellt fackspråk stödjer vision e-hälsa 2025 då det syftar till att få till en mer ändamålsenlig och strukturerad dokumentation. Tidigare var det vanligt med fritextdokumentation och att varje profession dokumenterade utifrån sin egen roll i vård- och omsorgsprocessen. Dokumentationen motsvarade inte alltid kraven utifrån lag och föreskrift eller rekommendationer i nationella riktlinjer. Dokumentationen motsvarade inte heller lokala, regionala eller nationella behov av uppgifter för exempelvis verksamhetsuppföljning och beslutsunderlag. [13] När det nationella fackspråket används för ändamålsenlig strukturerad dokumentation kan informationen återanvändas för olika syften med bibehållen innebörd.

Strukturen och fackspråket kan bidra till att förenkla den lokala dokumentationen, skapa förutsättningar för en ökad kvalitet och underlätta utvecklingen av en evidensbaserad kunskap och praktik [14].

IBIC är en tillämpning av NI och nationellt fackspråk i socialtjänstens verksamheter för personer som oavsett ålder eller funktionsnedsättning behöver stöd i sin dagliga livsföring.

Ändamålsenlig och strukturerad dokumentation för en mer kunskapsbaserad socialtjänst

Ändamålsenlig och strukturerad dokumentation innebär att information om brukaren har dokumenterats på ett sätt så att den kan återanvändas, delas, tolkas entydigt och sammanställas för de syften som den behövs för. Genom att använda en gemensam struktur samt gemensamma begrepp och termer för beskrivning av information kan olika verksamheter strukturera sin dokumentation om en och samma individ på samma sätt och med enhetliga och entydiga begrepp. Det blir då lättare att sammanställa och samordna vad som är planerat eller genomfört för individen så att till exempel nästa aktör kan ta vid och fortsätta processen. En ändamålsenlig och strukturerad dokumentation med enhetliga och entydiga begrepp säkerställer att informationen kan

återanvändas och följa individen mellan olika aktörer med bibehållen betydelse, så kallad semantisk interoperabilitet.¹¹

När dokumentationen är ändamålsenlig, strukturerad och entydig kan den användas:

- som utgångspunkt för vård och omsorg av enskild individ,
- som underlag för brukarens ställningstagande och
- för juridisk bedömning av den enskilda processen.

Om informationen kan sammanställas på gruppnivå kan den användas för verksamhetsuppföljning och rapportering på lokal, regional och nationell nivå. Informationen kan även utgöra underlag för forskning, som underlag för individbaserad systematisk uppföljning samt för att ta fram beslutsstöd.

Läs mer:

Ändamålsenlig och strukturerad dokumentation inom socialtjänsten

Socialstyrelsen ska stödja utvecklingen mot en mer kunskapsbaserad socialtjänst

Socialstyrelsen ska enligt sin instruktion¹²:

- skapa och tillhandahålla enhetliga begrepp, termer och klassifikationer
- skapa, beskriva och tillhandahålla en ändamålsenlig informationsstruktur.

Utifrån uppdraget i instruktion tillhandahåller Socialstyrelsen en Nationell informationsstruktur (NI) och ett nationellt fackspråk (NF) som är verktyg för att strukturera information. Dessa ger förutsättningar för en ändamålsenlig och strukturerad dokumentation så att rätt information kan tillgängliggöras för rätt person vid rätt tillfälle, givet att verksamheterna också uppfyller de legala förutsättningar som finns kring att hantera informationen. För att använda informationen i vårdinformations- och verksamhetssystem krävs att den har dokumenterats med enhetliga begrepp, termer och klassifikationer i en överenskommen struktur. Tillämpning av NI och användning av NF kan bidra till att dokumentationen blir mer ändamålsenlig, minska onödiga upprepningar i dokumentation, ge en ökad kvalitet på information samt ge förutsättningar för att utveckla en mer kunskapsbaserad socialtjänst. [15]

Här har Socialstyrelsen en roll att stödja användningen av NI och NF, visa på goda exempel samt bidra till användningen av befintlig strukturerad dokumentation för individbaserad systematisk uppföljning (ISU)¹³ och kunskapsutveckling både på lokal, regional och nationell nivå.

¹¹ Interoperabilitet definieras som förmågan hos system, organisationer eller verksamhetsprocesser att fungera tillsammans och kunna kommunicera med varandra genom att följa överenskomna regler.

¹² Förordning (2015:284) med instruktion för Socialstyrelsen.

¹³ I många tidigare stöd används uttrycket systematisk uppföljning och SU utan att "individbaserad" inkluderas i benämningen. Att det handlar om sammanställning av uppgifter som är på individnivå är avgörande för syftet med ISU och därför används numera individbaserad systematisk uppföljning.

Genom individbaserad systematisk uppföljning kan socialtjänsten få lokal kunskap om exempelvis brukarnas behov, vilka insatser som de erbjudits och har genomförts liksom om resultat för olika insatser och hur brukarna upplever insatserna. Individbaserad systematisk uppföljning kan på så vis bidra med att arbeta utifrån bästa tillgängliga kunskap [16, 17].

Vid individbaserad systematisk uppföljning kan målgruppsspecifika uppgifter som nuläge, mål och resultat utifrån IBIC, beskrivas i relation till exempelvis kön, bostadssituation eller typ av insats. De senare är exempel på uppgifter som är gemensamma för alla områden i socialtjänsten och som kan återfinnas i Informationsspecifikation för socialtjänsten – Gemensamma informationsmängder [9].

Läs mer:

Individbaserad systematisk uppföljning

Juridik

Gällande regler för socialtjänstens dokumentation finns bland annat i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:5) om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS och beskrivs i Socialstyrelsens handbok om handläggning och dokumentation för socialtjänsten. [8]

De processer som beskrivs i informationsspecifikationen bygger på processmodellen för socialtjänst i NI. Processmodellen är övergripande och inte juridiskt bindande. I övrigt bygger processerna i informationsspecifikationen på bestämmelser i förvaltningslagen (2017:900), FL, SoL samt LSS.

Föreskrifter om dokumentation inom socialtjänsten

Reglerna för socialtjänstens dokumentationsskyldighet finns i 11 kap. 5 § SoL¹⁴ som anger att handläggning av ärenden som rör enskilda och genomförande av beslut om stödinsatser, vård och behandling ska dokumenteras. Föreskrifterna i SOSFS 2014:5 utgör så kallade verkställighetsföreskrifter¹⁵ till den bestämmelsen som preciserar hur den lagstadgade dokumentationsskyldigheten ska utföras.

I SOSFS 2014:5 finns också allmänna råd. Allmänna råd är generella rekommendationer om tillämpning av en författning som anger hur någon kan eller bör handla i ett visst avseende, se 1 § författningssamlingsförordningen (1976:725). Ett allmänt råd utesluter inte andra sätt att tillämpa en bestämmelse. Informationsspecifikationen omfattar även informationsmängder utifrån allmänna råd, vilket inte hanteras i NI:s referensmodeller [7].¹⁶

¹⁴ Motsvarande bestämmelser om dokumentationsskyldighet finns i 21 a § LSS.

¹⁵ Se bemyndigande i 8 kap. 5 § socialtjänstförordningen (2001:937).

¹⁶ Referensmodellerna beskriver i sig inte vad som ska dokumenteras i en specifik tillämpning utan skapar förutsättningar att beskriva dokumentationsbehovet på ett enhetligt och strukturerat sätt genom nationella informationsmängder och nationella tillämpningar

Det finns i SOSFS 2014:5¹⁷ informationsmängder som ska dokumenteras på samma sätt oavsett verksamhetsområde samt målgruppspecifika informationsmängder. IBIC ger stöd för att dokumentera en del av dessa specifika informationsmängder för personer som behöver stöd i den dagliga livsföringen.

Läs mer:

Handläggning och dokumentation – handbok för socialtjänsten

Nationell informationsstruktur (NI)

NI används för att identifiera, beskriva och kartlägga dokumentation inom vård och omsorg. NI är ett viktigt verktyg för att uppnå semantisk interoperabilitet¹⁸ inom och mellan olika aktörer. NI består av tre modelltyper process-, begrepps- och informationsmodeller [7]. Referensmodellerna i NI, nationella informationsmängder och nationella tillämpningar ligger till grund för att kunna beskriva specifika dokumentationsbehov¹⁹.

Läs mer:

Nationell informationsstruktur (NI)

Referensmodeller (NI)

Den nationella informationsstrukturens referensmodeller beskriver ett konceptuellt ramverk bestående av process-, begrepps- och informationsmodeller. Referensmodellerna beskriver i sig inte vad som ska dokumenteras i en specifik tillämpning utan skapar förutsättningar att beskriva dokumentationsbehovet på ett enhetligt och strukturerat sätt, genom nationella informationsmängder och nationella tillämpningar.

Nationellt fackspråk

Det nationella fackspråket ger förutsättningar för att information som skapas runt en individ och dennes hälsa kan uttryckas och tolkas på ett entydigt och detaljerat sätt med hjälp av gemensamma termer, begrepp, klassifikationer och kodverk. Det nationella fackspråket är en gemensam språklig resurs för vård och omsorg och inom socialtjänst kan följande klassifikationer användas:

¹⁷ Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:5) om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS. I denna skrift används fortsättningsvis även SOSFS 2014:5 vid hänvisning till denna författning.

¹⁸ Interoperabilitet är förmåga hos system, organisationer eller verksamhetsprocesser att fungera tillsammans och kunna kommunicera med varandra genom att överenskomna regler följs.

¹⁹ <https://informationsstruktur.socialstyrelsen.se/>

- Internationell klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa (ICF) [4]
- Klassifikation av socialtjänstens insatser och aktiviteter (KSI). [5]

Syftet är att olika professioner och verksamheter i vård och omsorg ska använda gemensamma klassifikationer, begrepp och termer så långt det är möjligt. Genom att utgå ifrån en nationellt överenskommen struktur och fackspråk kan specifika informationsbehov beskrivas entydigt och detaljerat i en informationsspecifikation.

Socialstyrelsens hälsorelaterade klassifikationer

Med klassifikationer kan personal inom vård och omsorg följa information om patienter, klienter och brukare på ett systematiskt och enhetligt sätt. Klassifikationer syftar också till att underlätta jämförelser och sammanställningar av information genom en systematik för att gruppera, indela eller inordna företeelser i olika klasser och kategorier. Klassifikationerna används för att kunna följa orsakerna till varför individer kontaktar vården eller socialtjänsten, vilka åtgärder som planeras och vidtas, samt vilka resultat de ger samt hur spridda olika sjukdomar och relaterade hälsoproblem är. Klassifikationerna, med tillhörande regelverk, används både för exempelvis registerbaserad forskning, statistikproduktion, nationella, regionala och lokala uppföljningar, analyser och utvärderingar, samt i vårdens ersättningssystem, men även för systematiskt kvalitetsarbete.

Användning av klassifikationer i informationsspecifikationen

Internationell klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa

ICF tillhandahåller en modell och en klassifikation för att beskriva hälsa och hälsorelaterade tillstånd och syftar till att:

- skapa ett gemensamt språk för att förbättra kommunikationen mellan olika användare
- ge en grund för att förstå och studera hälsa och hälsorelaterade tillstånd och deras konsekvenser
- möjliggöra jämförelse av data mellan verksamheter över tid
- skapa ett gemensamt kodschema för hälsoinformationssystem.

WHO uppmanar medlemsländerna att använda ICF, som översattes till svenska 2003 [4, 18]. ICF utvecklades för vuxna men täcker sedan 2007 alla åldrar dvs även barn och unga [19].

ICF utgår från en biopsykosocial modell och består av två delar. Den första delen omfattar *funktionstillstånd* med komponenterna kroppsfunktioner och kroppsstrukturer samt aktiviteter och delaktighet. Den andra delen omfattar *kontextuella faktorer* med komponenterna omgivningsfaktorer och personfaktorer.

Klassifikationen består av en hierarkisk struktur för de olika komponenterna. Varje ICF-komponent består av flera domäner, och varje domän består av kategorier som motsvarar klassifikationsenheterna. Kapitelnivån, 1:a nivån, är den mest övergripande och den följs av kategorier på olika nivåer från 2:a till 4:e nivån. Till varje kapitel respektive kategori finns det en textuell beskrivning. Varje kapitel och kategori har också en kod. ICF som klassifikation består av åtta kapitel inom kroppsfunktioner respektive kroppsstrukturer, nio kapitel inom aktiviteter och delaktighet och fem kapitel inom omgivningsfaktorer. Personfaktorer har inte klassificerats och har därmed inte kapitel och kategorier [4, 20].

ICF innehåller även en generell bedömningsskala som kan användas som bedömningsfaktor för att ange ett problems svårighetsgrad för olika kategorier [4, 20].

Läs mer:

Internationell klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa, ICF

Användning av ICF i IBIC

I IBIC används den biopsykosociala ICF-modellen som ett stöd för att fånga kombinationen av olika perspektiv och för en bred bild av hur individen fungerar i sin livssituation [4]. Klassifikationen används i IBIC som gemensamt språk för handläggare och utförare inom socialtjänsten för att hantera resurser, behov, mål och resultat [2].

Samtliga kapitel inom komponenterna aktiviteter och delaktighet i ICF är relevanta för att beskriva individens behov i den dagliga livsföringen. I IBIC vägledning benämns de nio kapitlen inom aktiviteter och delaktighet tillsammans med två ytterligare kategorier för livsområden i IBIC.²⁰ Dessa två ytterligare kategorier är *känsla av trygghet* (psykologisk funktion i ICF) och *personligt stöd från person som vårdar eller stödjer en närstående* (omgivningsfaktor i ICF). [2]

Övriga komponenter, dvs. kroppsfunktioner, kroppsstrukturer, omgivningsfaktorer och personfaktorer behövs också för att dokumentera uppgifter och kunna beskriva individens hälsa och välbefinnande. Dessa kallas sammantaget för relaterade faktorer i IBIC. Uppgifter om sjukdomstillstånd eller diagnoser, hälsotillstånd, är också en relaterad faktor, men hanteras inte av ICF.²¹

Bedömningsfaktor i ICF²² används för att strukturerat beskriva individens genomförande och engagemang inom aktiviteter och delaktighet samt *Känsla av trygghet* (specificerad kroppsfunktion i ICF) som är aktuella för insatser från socialtjänsten. Bedömningsfaktor används inte för bedömning av *Personligt stöd från person som vårdar eller stödjer en närstående* (specificerad omgivningsfaktor i ICF).

Bedömning av funktionstillstånd i IBIC utgår från individens beskrivning av sin situation, sina resurser och sina begränsningar i genomförandet och engagemanget. Med genomförande avses vad individen faktiskt genomför i en uppgift eller handling och vilket engagemang individen har i en livssituation till skillnad från en kapacitetsbedömning som bedömer vad en person kan klara av i en mer standardiserad miljö [4]. I IBIC vägledning används ordet begränsning för beskrivning av bedömningsfaktorer²³. För mer information om vilka kriterier för bedömning som olika funktionstillstånd har, se vägledningen för IBIC. [2]

Läs mer:

Hur kan ICF användas? – En manual för användning av Klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa (ICF)

²⁰ Livsområden i ICF omfattar Aktiviteter och delaktighet

²¹ Se även bilaga 1 i Individens behov i centrum – Ett stöd för att använda ICF och strukturerad dokumentation för personer som behöver stöd i sin dagliga livsföring

²² Bedömningsfaktor i ICF är ett ramverk med enhetliga benämningar och koder för en enhetlig dokumentation av grad av ex. funktionsnedsättning, svårighet i genomförande eller begränsning i delaktighet.

²³ För aktiviteter och delaktighet används i nationellt kodverk *svårighet* och för kroppsfunktioner används i nationellt kodverk *nedsättning*.

Klassifikation av socialtjänstens insatser och aktiviteter

Klassifikation av socialtjänstens insatser och aktiviteter (KSI) [5] är en nationell klassifikation vars övergripande mål är att erbjuda ett gemensamt språk och en struktur för att på ett jämförbart sätt beskriva de aktiviteter och insatser som planeras och utförs enligt socialtjänstlagen, lagen om särskilt stöd till vissa funktionshindrade, lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU samt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, LVM.

KSI är baserad på WHO:s International Classification of Health Interventions (ICHI) [5, 21]. KSI får genom ICHI:s internationellt erkända struktur en stabilitet samtidigt som den utgår från verksamheternas behov då dess innehåll har utvecklats tillsammans med verksamhetsföreträdare från svensk socialtjänst.

KSI har utvecklats för att kunna användas för flera olika syften inom socialtjänsten såsom att:

- skapa ett gemensamt språk för att benämna och beskriva aktiviteter och insatser inom i socialtjänsten
- öka rättssäkerheten för den enskilde genom tydligare beskrivning av de aktiviteter och insatser som ingår i utredning, beslut och genomförande
- möjliggöra jämförelse av aktiviteter och insatser mellan verksamheter över tid
- skapa ett systematiskt kodschema för dokumentationssystem.

KSI kan användas av bland annat handläggare, utförare, verksamhetsansvariga, verksamhetsutvecklare och ansvariga för uppföljning på lokal och nationell nivå.

KSI är indelad i 15 kapitel. De första 13 kapitlen består av *utredande* och *individstödande* insatser/aktiviteter. De två sista kapitlen omfattar *juridisk administrativa aktiviteter* respektive *insatser i officiell statistik*. Kapitlet med juridiska administrativa aktiviteter har en uppdelning i avsnitt efter processteget i socialtjänstprocessen t.ex. *Ställningstagande att inleda utredning; Säkerställa aktuella grundläggande uppgifter i personakt; Fatta beslut i sakfrågan; Ta emot överklagande av nämndens beslut*. KSI kan användas för att beskriva och dokumentera exempelvis planerade, beslutade, genomförda, ej genomförda och avslutade insatser/aktiviteter [5]. Det sista kapitlet innehåller insatser för officiell statistik för att kunna hålla strukturerad information om dessa. Det behöver lokalt utformas hur dessa implementeras i ett system för elektronisk informationshantering.

Läs mer:

Klassifikation av socialtjänstens insatser och aktiviteter, KSI

Användning av KSI i IBIC

Strukturerade uppgifter med enhetliga begrepp om aktiviteter kompletterar uppgifter som dokumenteras utifrån arbetssättet IBIC i olika delar av processen. Vilka uppgifter, var i processen och hur uppgifter om aktiviteter kan dokumenteras med KSI beskrivs övergripande i informationsspecifikationen för IBIC. Användning av KSI beslutas lokalt och i dagsläget ges enligt nedan ett begränsat nationellt stöd för användning av KSI inom ramen för IBIC.

Utredande och uppföljande aktiviteter

Det handlar om olika aktiviteter som personalen planerar för och genomför i samband med utredning, utformning av uppdrag, planering av genomförande och vid uppföljning. Det kan handla om vilka samtal som personal planerat för och haft för att inhämta information för utredningen eller för planering av genomförandet. Det kan även handla om personals egna observationer och uppföljande samtal.

Juridiskt administrativa aktiviteter

Det handlar om olika administrativa aktiviteter som personalen genomför och behöver dokumentera i samband med utredning, utformning av uppdrag, planering och genomförande av insatser, vid uppföljning och avslut av insatser. Exempel är att sammanställa beslutsunderlag och lämna uppdrag till utförare.

Individstödjande aktiviteter

De individstödjande aktiviteterna kan användas av handläggare för att i utredningen beskriva vilka aktiviteter och inriktningar som handläggaren anser kunna tillgodose behoven (IBIC, delprocessteget Bedöma behov). De kan utgöra ett stöd för att sedan göra en sammanvägd bedömning av vilka insatser som nämnden ska besluta om.

Inom ramen för IBIC ges ingen vägledning nationellt för hur beslut utformas, utan detta beslutas lokalt. När det gäller användning av KSI för nämndens beslut finns det många olika perspektiv som behöver hanteras lokalt. Det handlar till exempel om hur förändring av insatsbenämningar och innehåll påverkar andra system och processer i kommunen, som exempelvis avgifter, personalplaneringssystem, ersättningssystem med mera. Insatserna som rapporteras in till Socialstyrelsens register inom socialtjänsten finns i KSI i kapitlet Insatser i officiell statistik. I KSI har dessa insatser unika koder som kan användas i verksamhetssystem, men de ska inrapporteras enligt gällande föreskrifter för registren.

Vid planering av genomförandet kan KSI användas för att beskriva vilka individstödjande aktiviteter som planeras att utföras inom ramen för insatsen. Ibland motsvarar aktiviteten den beviljade insatsen, men många gånger är den beviljade insatsen mer övergripande och innefattar ett antal olika aktiviteter som man planerar att utföra tillsammans med eller kompensera åt individen. Exempel på insatser som är övergripande är särskilt boende eller daglig verksamhet. KSI kan bidra till en mer strukturerad information om planerade aktiviteter inom uppdraget, vilken inriktning aktiviteterna har och för dokumentation om arbetssätt och metoder.

I den löpande dokumentationen kan KSI användas för att strukturerat dokumentera genomförda och ej genomförda aktiviteter (insats).

Uppgifter om genomförda/ej genomförda aktiviteter utifrån KSI kan bidra till att förtydliga i vilken omfattning insatsen genomförts, och vilka aktiviteter som insatsen omfattar som genomförts oftast eller mer sällan. Uppgifterna utifrån KSI kan tillsammans med resultatet för individen utifrån IBIC (måluppfyllelse) användas för att exempelvis bedöma hur väl den beviljade insatsen, uppdraget, val av inriktning och ev. arbetssätt och metod svarar mot individens behov och mål. En sådan bedömning ger underlag för den fortsatta genomförandeplaneringen och för ställningstagande om befintligt beslut och uppdrag motsvarar individens behov.

Stöd för att läsa modellerna i informationsspecifikationen

Nedan följer anvisningar och förklaringar till process-, begrepps- och informationsmodellerna. Anvisningarna ska underlätta läsning och förståelse för respektive modell i informationsspecifikationen.

Modellerna beskriver inte alla aktiviteter som ingår i processen eller som behöver göras och dokumenteras om i ett enskilt fall. Modellerna beskriver inte heller i vilken ordning dessa olika aktiviteter kan behöva göras. Notera att modellerna varken visar ett arbetsflöde, användargränssnittet eller verksamhetsregler för dokumentation och informationsöverföring.

Processmodeller

En processmodell beskriver en process²⁴ på en övergripande nivå. Syftet med modellen är att beskriva vad som sker inom ett visst område för att skapa en samsyn mellan flera aktörer. Processer kan beskrivas med olika notationstekniker och på olika detaljeringsnivå. Det finns olika standarder för vad en processmodell bör och inte bör innehålla. En process har dock alltid två huvudsakliga beståndsdelar: objekt som har ett värde och aktiviteter som utförs för att tillföra objektet ytterligare värde. [22]

Processmodellen i NI för socialtjänst²⁵ beskriver oberoende av organisatoriska gränser den process som alla som får socialtjänst genomgår. Processmodellen innefattar alla aktiviteter från aktualisering till uppföljning. Syftet med processen är att uppfatta och identifiera individens behov (tillstånd/situation) samt att följa upp effekten av de aktiviteter som utförts för att förändra detta – såväl i handläggning som verkställighet. Den faktiska process som individen genomgår kallas för en individanpassad process.

Processmodellen beskriver och avgränsar den verksamhet som sedan beskrivs ytterligare i begrepps- och informationsmodellerna. Processer kan beskrivas med olika notationstekniker och på olika detaljeringsnivå.

Läs mer:

Nationell informationsstruktur - Processmodell

Att läsa processmodellerna i informationsspecifikationen

I informationsspecifikationen har NI:s processmodell tillämpats. Processen för informationshantering beskrivs därmed som värdedeförädlingsmodell. En processmodell utifrån ett värdedeförädlingsperspektiv visar vad som tillförs i de

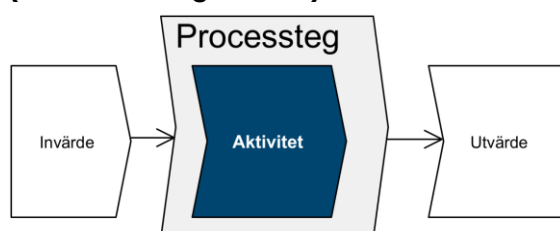
²⁴ Definition i Socialstyrelsens termbank: "serie aktiviteter som främjar ett bestämt ändamål eller ett avsett resultat"

²⁵ <https://informationsstruktur.socialstyrelsen.se/Modells#processmodell>

olika processtegen (värde), hur detta görs genom olika delprocesser samt vad som ska åstadkommas med hjälp av processen. Oftast visas det genom det in-värde som påbörjar ett processteg och ett utvärde som visar vad processteget resulterar i. Detta kan i sin tur initiera ett annat processteg. Värdeförändlingsperspektivet beskrivs organisationsneutralt dvs. visar inte vilken aktör, roll eller liknande som utför processteget. Samma delprocess kan i värdeförändlingsperspektivet genomföras av flera olika roller/aktörer. Varje processteg har ett namn som beskriver den eller de aktiviteter som utförs inom det processteget. [22]

Modellerna visar en sekvens av processens olika processteg med hjälp av symboler. Nedan visas ett generellt exempel för att illustrera de olika stegen i processmodellen: det som initierar ett processteg (värde in), ev. aktiviteter inom processteget, och det värde som processteget tillför (värde ut).

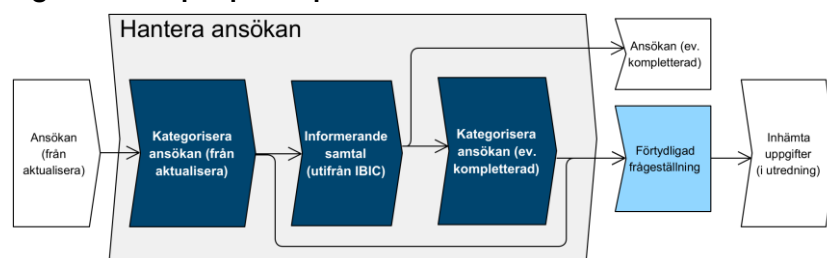
Figur 1. Processmodell ur värdeförändlingsperspektiv (värdeförändlingsmodell)

IBIC Processmodeller

Modellen i informationsspecifikationen har en skriftlig beskrivning i tabellform. I informationsspecifikationen har in- och utvärden ritats in i modellen. I figur och tabell 2 nedan följer ett exempel delprocessteget *Hantera ansökan* för delar av värdeförändlingsmodellen som innehåller beskrivningar där värde in är *ansökan* till aktiviteten *Kategorisera Ursprunglig frågeställning*. Värde ut från samma processteg är *Ursprunglig frågeställning*.

Figur 2. Exempel på delprocess i IBIC

Tabell 2. Exempel på beskrivning av IBIC aktivitet i informations-specifikationen

IBIC aktivitet	IBIC Invärde	IBIC Delprocessteg Beskrivning	IBIC Utvärde
Kategorisera Ursprunglig frågeställning	Individens ansökan (så som denne beskrivit den i processteget aktualisera).	Individens ansökan om bistånd enligt SoL eller insats enligt LSS, så som denne beskrivit den i (processteget aktualisera) den initiala kontakten, kategoriseras med livsområdet i IBIC.	Ursprunglig frågeställning

Begreppsmodeller

En begreppsmodell beskriver begrepp och dess inbördes relationer inom ett visst område. Det är oftast informationshanteringsperspektivet som avgör modellens omfattning. Begreppsmodellerna specificerar vilka begrepp inom socialtjänst som används för att hantera information inom den individanpassade processen.[23]

Begreppsmodellering kan jämföras med en terminologisk begreppsanalys där fokus är att definiera begrepp och dessas relation till varandra inom ett fackområde som helhet och inte bara i ett specifikt, avgränsat sammanhang. Det är viktigt att tydliggöra kopplingen mellan verksamhets specifika benämningar på begrepp och begrepp i NI som är gemensamma för socialtjänsten.

För entydig och enhetlig begrepps användning inom socialtjänsten bör därför begrepp med utgångspunkt i NI:s referensmodeller användas för att säkerställa konsekvent bruk mellan olika modeller och tillämpningar. T.ex. en *person* antar *rollen* som *socialtjänstpersonal* eller *brukare*, eller att *personal* alltid har uppdrag för en *organisation*. [7]

När begreppsanalysen har visat att det begrepp som man avser hålla information om helt överensstämmer med ett väldefinierat begrepp i fackområdet, så har man använt sig av korrekt fackterm och definition²⁶ som klassnamn och benämning.

Modellerna beskriver de grundläggande begreppen i socialtjänstens process som rör en enskild individ. Dessa begrepp ska inte förväxlas med de fackspråkliga begrepp som används i terminologin utan är grundläggande kunskapselement som behövs för att resonera om, och i förlängningen hålla information om, företeelser i processen.

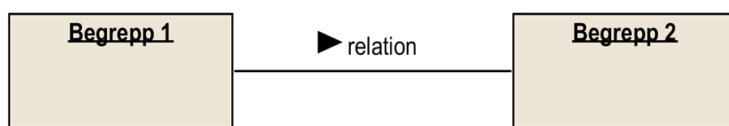
Läs mer:
Nationell informationsstruktur - Begreppsmodell

Att läsa begreppsmodellerna

Nedan ges en beskrivning av de symboler som används för att illustrera de olika delarna i begreppsmodellerna.

²⁶ Exempelvis enligt Socialstyrelsens termbank.

Figur 3. Begrepp och relationer

Ett begrepp beskrivs genom sin relation till andra begrepp. Relationen mellan två begrepp representeras av en linje. Ovanför linjen står namnet på relationen. En pil visar i vilken riktning relationen ska läsas. Begreppsmodellen visar relationerna som gäller oavsett tillämpning och har därför inga multiplaciteter.

Detaljerad beskrivning av begrepp

I informationsspecifikationen visas begreppet som används och motsvarigheten i NI om begreppen skiljer sig. I de fall det inte förekommer någon skillnad så anges enbart kolon framför NI-begreppet. Kolumnen som följer innehåller beskrivningar för begreppet i specifikationen i de fall de skiljer sig från termbanken eller NI. Därefter beskrivs begreppen enligt termbanken eller NI. Sista kolumnen benämns i informationsspecifikationen för ”Relation till Informationsmodeller”. Nedan visas ett exempel utifrån begreppet *Förtydligad frågeställning*.

Tabell 3. Begreppsbeskrivning - exempel

IBIC Begrepp: NI begrepp	Beskrivning för IBIC begrepp	Beskrivning och kommentar enligt Socialstyrelsens termbank/NI	Relation till Informations- modeller
<i>IBIC begrepp i förhållande till NI övergripande begrepp</i>	<i>Beskrivning av begreppet utifrån IBIC som avgränsar begreppet. Andra definitioner kan förekomma i andra sammanhang.</i>	<i>Det övergripande begreppets definition enligt Socialstyrelsens termbank och/eller beskrivning enligt NI</i>	<i>Relationen till informationsmodellerna beskrivs genom att modell och i vissa fall klass och attribut anges.</i>
Förtydligad frågeställning : Behov	Den kategorisering till livsområden i IBIC som görs av den enskildes ansökan efter eventuell komplettering/förtydligande. Anmärkning: Utgör grunden för det fortsatta utredningsarbetet och kan vara samma som ursprunglig frågeställning.	NI (Behov): Anspråk hos brukaren på att få hjälp med något denne inte klarar på egen hand. Exempel är behov av hjälp med matlagning eller behov av stöd att komma ur ett missbruk. Behovet kan uppfyllas med hjälp av insatser i form av hemtjänst (där matlagning kan ingå) eller placering på ett behandlingshem för missbrukare. Behovet kan vara bedömt av olika aktörer, exempelvis socialtjänstpersonal, brukaren eller någon person som är relaterad till brukaren.	Modell: Hantera ansökan Klass: Förtydligad frågeställning : Observation

Begreppsmodellens relation till informationsmodellen

Begreppsmodellen anger vilka begrepp som är centrala att hålla information om inom den individanpassade processen samt den information som informationsmodellen kan uttrycka. Alla begrepp i begreppsmodellerna återfinns dock inte som klasser i motsvarande informationsmodell. Anledningen till det är att flera begrepp i begreppsmodellen kan hanteras av en och samma klass i informationsmodellen. Det sker till exempel när två begrepp inte skiljer sig åt ur ett dokumentationsperspektiv. Till exempel så ställer begreppen *Observerat hälsotillstånd* och *Potentiellt hälsotillstånd* samma krav på dokumentationen. De kan därmed kopplas till samma klass i informationsmodellens *Observation* trots att de för verksamheten beskriver två skilda begrepp. Denna skillnad mellan begreppen representeras av värdet på typattributet i informationsklassen *Observation*.

Ett begrepp kan också behöva hanteras av flera informationsklasser. Det leder till att det kan finnas klasser i informationsmodellen som inte har en direkt motsvarighet till ett begrepp i begreppsmodellen. Detta uppstår när viss information relaterat till ett begrepp måste hanteras separat för att möjliggöra ett visst dokumentationsbehov eller dokumentationskrav. Exempel på detta i informationsspecifikationen är begreppet *Relaterade faktorer*, som hanteras av olika informationsklasser för bland annat omgivningsfaktorer, kropps-funktioner och hälsotillstånd.

Metodikerna i NI ger ett stöd i övergången från begrepp till informationsklass genom att det i varje begreppsbeskrivning finns regler för hur begreppet ska kopplas till NI:s informationsklasser. Detta dokumenteras i kolumnen *Relation till andra modeller*.

Informationsmodeller

En informationsmodell har en direkt koppling till en begreppsmodell. Informationsmodellen visar vilken information om begreppen i begreppsmodellen som ska dokumenteras och hur detta ska göras. Informationsmodeller är lösningsoberoende och visar relationerna mellan olika informationsklasser i en verksamhet, oavsett i vilket eller vilka verksamhetssystem de tillämpas. [24]

Informationsmodeller representerar information som kan dokumenteras om verkliga företeelser utifrån ett eller flera perspektiv. Detta kan representeras av olika informationsmodeller beroende på vilka perspektiv som modellen innefattar. Samma informationsklass kan härledas till flera olika processteg i en processmodell. En informationsmodell kan användas för att beskriva informationsklasser som är gemensamma för olika processteg och som kommuniceras mellan olika verksamheter och it stöd. [24]

Informationsanalysen innebär att omsätta begrepp i den framtagna begreppsmodellen i en tillämpad informationsmodell. Detta steg syftar till att beskriva hur de identifierade och beskrivna begreppen ska kunna dokumenteras i eller sökas fram i en personakt. I den tillämpade modellen ska endast de attribut och informationsklasser som är aktuella för det specifika dokumentationsbehovet inkluderas.

Läs mer:

Nationell informationsstruktur - informationsmodell

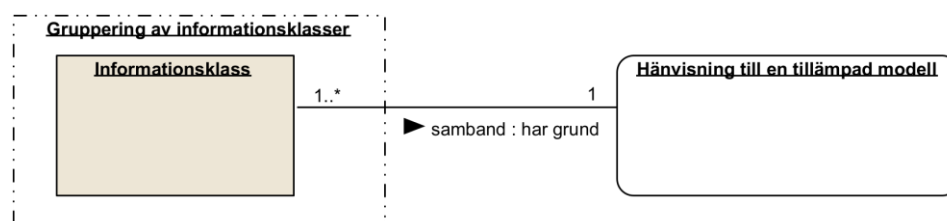
Att läsa informationsmodellerna i specifikationen

IBIC informationsmodeller är tillämpade modeller av NI:s informationsmodell. Informationsmodellerna i en tillämpad modell utgörs av klassdiagram.²⁷ Modellerna består av informationsklasser med attribut som beskriver vilken information som ska dokumenteras om en viss kategori av objekt. [24]

I vissa av informationsmodellerna är informationsklasserna grupperade i kluster där klustren är de streckade rutorna runt informationsklasser, se figur nedan.

I informationsmodellerna *Utforma, planera och genomföra* och *Följa upp* hänvisar modellerna till hela modeller för komplettering av information, dessa är representerade av vita objekt i modellerna, se figur nedan.

Figur 4. Notation i informationsmodellerna i informationsspecifikationen för IBIC

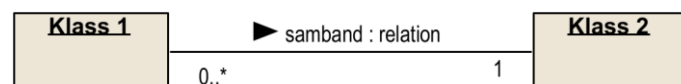
Informationsklasser

Varje kategori av objekt som ska kunna dokumenteras representeras av en klass i informationsmodellen. En klass håller information av en viss typ, till exempel *Person*, *Aktivitet* eller *Observation*. En klass kan utgå från begrepp i begreppsmodellen som motsvarar samma företeelse. Egenskaper för en klass beskrivs med attribut och relationer.

Relationer mellan informationsklasser

Klasserna i en informationsmodell relaterar till varandra genom sina relationer. Relationen mellan två klasser representeras av en linje. Ovanför linjen står namnet på relationen. En pil visar i vilken riktning relationen ska läsas.

Figur 5. Informationsklasser med relationer

Attribut

Det är attributen som bär den information som informationsmodellen håller strukturen för. Olika klasser använder olika typer av attribut. Exempel på attribut med beskrivning av attributet för klassen : *observation* anges i figur 6 och tabell 4 nedan.

²⁷ Socialstyrelsen (NI) använder den standardiserade notationen Unified Modeling Language (UML)

Figur 6. Informationsklass med attribut, datatyp och multiplicitet

Informationsklass : Observation
typ = CD_CV [0..1] värde = ANY [1] status = CD_CV [1] beskrivning = ST [0..1] tid = TS IVL(TS) [0..1]

Informationsklassen : observation

Klassen observation håller information om olika tillstånd, problem, behov och omgivningsfaktorer som observeras eller som i framtiden skulle kunna observeras om en brukare.

Tabell 4. Attribut med beskrivning för klassen : observation

Namn	Beskrivning
typ	Kod för den typ av observation som avses i de fall detta inte framgår av attributet värde. Exempelvis kan typ motsvara "att lyfta och bära föremål". Attributet värde innehåller då den gradering/nivå på funktionen som brukaren har.
värde	Angivelse av värde som alltid representerar det faktiska observerade tillståndet. Exempelvis så skulle observationens typ kunna motsvara "att lyfta och bära föremål" och då innehåller värde-attributet gradering/nivå på funktionen som brukaren har. Om observationen avser ett måltillstånd motsvarar värde det resultat man önskar observera för att målet ska uppfyllas.
status	Kod för observationens status, exempelvis för att dokumentera om det tillstånd som beskrivs har funnits, finns eller är ett potentiellt tillstånd.
beskrivning	Textuell beskrivning av den observation som avses. Används som komplement till attributet värde i de fall där en ytterligare textuell beskrivning krävs.
tid	Angivelse av den tid då det som observerats faktiskt förekom eller förväntas förekomma. Om observationen är ett måltillstånd anger tidsattributet när detta tillstånd önskas vara uppnått. Observationens tid skiljer sig vanligtvis från dokumentationstidpunkt för uppgift i personakt som beskriver när tillståndet dokumenterades, vilket alltid sker i efterhand.

Läs mer:

Nationell informationsstruktur – informationsmodell NI 2023:1

Multiplicitet

Attribut och relationer i informationsmodellerna har en multiplicitet.²⁸ Multipliciteten visar antalet förekomster av ett attribut eller en klass i förhållande till en relaterad klass. Multipliciteten anges i slutet av relationen mellan två informationsklasser²⁹ eller på enskilda attribut i en informationsklass³⁰. Multipliciteten anges i båda ändarna av en relation för att relationen ska kunna läsas oavsett riktning. [24]

²⁸ Se exempel i figuren ovan, under rubriken *Relation*.

²⁹ Se figur 5. Informationsklasser med relationer

³⁰ Se figur 6. Informationsklass med attribut, datatyp och multiplicitet

Tabell 5. Multipliciteter

Notation	Beskrivning
0..1	Noll eller en
1	En och endast en
0..*	Noll eller flera
1..*	En eller flera (Stjärnan byts ut mot heltal i de fall ett maxantal finns (1..5))

Datatyper

Informationsmodellerna beskriver i vilket format attributen ska dokumenteras³¹. Med format avses hur information representeras, till exempel i form av ett datum, en text eller ett kodat värde. Det format som informationen i ett attribut antar benämns som datatyp. [25]

Tabell 6. Exempel på datatyper

Förkortning	Beskrivning
AD	Datatyp som används för att beskriva adressinformation.
CD.CV	Datatyp som används för att beskriva kodade värden
IVL(TS)	Datatyp som används för att beskriva tidsintervall.
QSET(TS)	Datatyp som används för att beskriva olika typer av tidsangivelser som t.ex. frekvens.
ST	Datatyp som används för att beskriva textsträngar.
TEL	Datatyp som används för att beskriva elektroniska adresser såsom e-post och telefonnummer.
TS	Datatyp som används för att beskriva tidpunkter.

Det kan även förekomma kombinationer av olika datatyper när det finns alternativa sätt att hålla information inom attributet.

Läs mer:

Nationell informationsstruktur - Datatyper

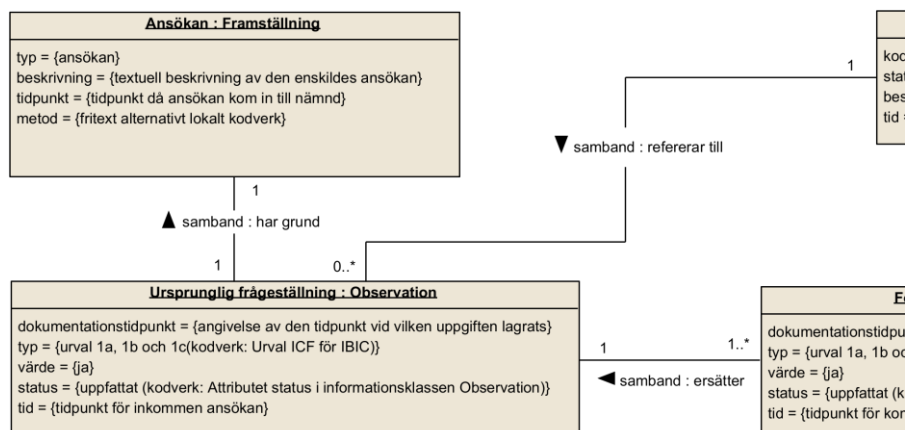
³¹ Se exempel i figur 6. Informationsklass med attribut, datatyp och multiplicitet

Ett exempel på informationsmodell och klass för IBIC med förklaringar.

Hantera ansökan och klassen Ursprunglig frågeställning

I figuren nedan visas del av modellen Hantera ansökan med klasserna *Ansökan* och *Ursprunglig frågeställning*.

Figur 7. Del av informationsmodell Hantera ansökan

Relation mellan klasser

I modellen visas, förutom klasserna, den relation (samband :) dessa klasser har till varandra. Ursprunglig frågeställning *har grund* i Ansökan. Det betyder att Ursprunglig frågeställning baseras på ansökan och därmed att ansökan behöver finnas innan kategoriseringen till livsområden (Ursprunglig frågeställning) kan göras och dokumenteras.

Multiplicitet – för klasser

Även multiplicitet (även kallad kardinalitet) mellan klasserna anges. *En* ansökan har *en* ursprunglig frågeställning. Det betyder att det för varje enskild ansökan görs en kategorisering till livsområden (Ursprunglig frågeställning).

Attribut

För varje informationsklass i modellen finns en tillhörande klassbeskrivning, som anger vilka attribut som bär den information som informationsklassen håller strukturen för. I exemplet nedan (tabell 7) är det fem attribut, som var för sig innehåller viss information om den ursprungliga frågeställningen. Det är:

- Dokumentationstidpunkt, som visar när informationen lagrats i systemet.
- Typ, som visar vilka livsområden som ingår i den ursprungliga frågeställningen.
- Värde, som anger att när ett livsområde är aktuellt ska värdet för aktualitet vara ja.
- Status, som anger att en ursprunglig frågeställning är uppfattad (av handläggaren).

- Tid, som anger när ansökan inkom, och som kan skilja sig från dokumentationstidpunkten.

Ursprunglig frågeställning : Observation

Klassen Ursprunglig frågeställning avser kategoriserad dokumentation utifrån Livsområden i IBIC om vad den inkomna ansökan initialt avser.

Tabell 7. Attribut för klassen Ursprunglig frågeställning

Attribut	Beskrivning	Datatyp	Multiplicitet
dokumentationstidpunkt	{angivelse av den tidpunkt vid vilken uppgiften lagrats}	TS	1
typ	{urval 1a, 1b och 1c (kodverk: Urval ICF för IBIC)}	CD_CV	1
värde	[26]	CD_CV	1..11
status	{uppfattat (kodverk: Attributet status i informationsklassen Observation)}	CD_CV	1
tid	{tidpunkt för inkommen ansökan}	TS IVL(TS)	0..1

Datatyp

För varje attribut anges datatyp, som visar på vilket sätt informationen i attributet hålls i systemet. I attributet *typ* anges datatyp CD_CV vilket betyder att det är kodade värden (fasta svarsalternativ) ur exempelvis ett kodverk.

Vilket kodverk, eller kodvärde som avses anges i beskrivningen för attributet. I det här fallet används *kodverket urval 1a, 1b och 1c (kodverk: Urval ICF för IBIC)* – som är Livsområden i IBIC.

Multiplicitet – för attribut

Till sist anges multiplicitet för attributet som anger om det är valbart att ange något i attributet (0..1), som exempelvis *tid* (för ansökan, som kan finnas i annan klass) eller om det är måste finnas information i attributet (1), som flertalet attribut, eller en eller flera (1..11) som attributet värde – eftersom ett till elva livsområden i IBIC kan vara aktuella i den ursprungliga frågeställningen.

Ordförklaringar

Centrala IBIC-begrepp

Livsområden i IBIC

I vägledningen för IBIC benämns de nio kapitlen inom aktiviteter och delaktighet tillsammans med två ytterligare kategorier för livsområden i IBIC.³² Dessa två kategorier är *känsla av trygghet* (psykologisk kroppsfunction) och *personligt stöd från person som vårdar eller stödjer en närstående* (omgivningsfaktor). För mer information, se bilaga 1 i vägledningen för IBIC. [2]

Relaterade faktorer

Övriga komponenter, dvs. kroppsfunctioner, kroppsstrukturer, omgivningsfaktorer och personfaktorer behövs också för att dokumentera uppgifter och kunna beskriva individens hälsa och välbefinnande. Dessa kallas sammantaget för relaterade faktorer i IBIC. Uppgifter om sjukdomstillstånd eller diagnoser, hälsotillstånd, är också en relaterad faktor, men hanteras inte av ICF. För mer information, se bilaga 1 i vägledningen för IBIC. [2]

Tillstånd i IBIC

IBIC håller information om ett antal olika tillstånd. Det är uppgifter som inhämtas från den enskilde, och med den enskildes samtycke från andra, som bland annat aktuellt funktionstillstånd och önskat funktionstillstånd. Det är även information om bedömningar som socialtjänstpersonal gör, som ex. bedömt funktionstillstånd, mål för insats (ett framtida tänkt tillstånd) och funktionstillstånd vid uppföljning. Beskrivning av dessa olika tillstånd och hur de relaterar till varandra, se vägledningen för IBIC. [2]

Anhörig och närstående

I IBIC används begreppen anhörig och närstående på samma sätt som i proposition *Stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående* (prop. 2008/09:82). Enligt propositionen (s. 11 och 12) avses med närstående den person som tar emot omsorg, vård och stöd. Den som ger omsorg, stöd eller vård benämns anhörig eller annan person. Annan person i det här sammanhanget är någon utanför familjekretsen, till exempel en vän eller granne. I vägledningen används i huvudsak ordet anhörig som samlingsbegrepp för anhöriga och för andra personer som vårdar och stödjer en närstående. Begreppen anhörig och närstående används inte konsekvent inom lagtexterna eller i kunskapsunderlag som avhandlar stöd till anhöriga³³. Begreppet *individ*³⁴

³² Livsområden i ICF omfattar komponenterna Aktiviteter och delaktighet.

³³ Jmf. termbanken. Anhörig: person inom familjen eller bland de närmaste släktingarna. Anhöriganställd: anhörigvårdare som är anställd av kommunen. Anhörigsamtal: möte där en eller flera personer med nära relation till en patient möter hälso- och sjukvårdspersonal utan att patienten är med. Anhörigvårdare: person som vårdar närstående som är långvarigt sjuk, äldre eller har funktionsnedsättning. Observera att termerna anhörig och närstående inte används konsekvent i lagtexterna.

³⁴ Jmf. Termbanken. Brukare: (inom socialtjänst:) person som får, eller som är föremål för en utredning om att få, individuellt behovsprövade insatser från socialtjänsten

används genomgående för den person som ansöker om eller begär en insats, förutom där en lagtext citeras.

Gemensamma begrepp socialtjänst

Nedan beskrivs några begrepp som används på olika sätt i olika sammanhang och kontexter inom socialtjänstens område generellt.

Aktivitet

I denna specifikation förekommer samma typer av aktiviteter som i KSI [5]:

- utredande och uppföljande aktivitet
- juridiskt administrativ aktivitet
- individstödande aktivitet

I SOSFS 2014:5 används kortformen *aktivitet* exempelvis i AR som återfinns i 6 kap. efter 2 §. Detta motsvarar *individstödande aktivitet* i listan ovan.

Beslut

Denna specifikation beskriver vilka uppgifter som ska ingå i ett beslut som nämnden bedömer är överklagbart eller som avslutar handläggningen av ett ärende. Det är nämnden som avgör om ett ställningstagande är ett beslut som måste dokumenteras enligt föreskrifterna.

Handling

En handling är en framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel, jfr 2 kap. 1 § SOSFS 2014:5.

Informationsmängd

En informationsmängd är en samling uppgifter som ska dokumenteras som en avgränsad och på förhand definierad företeelse.

Insats

I denna specifikation avser *insats* individuellt behovsprövat stöd eller individuellt behovsprövad vård och behandling enligt SoL, LVU eller LVM samt insatser enligt 9 § LSS. Jfr 2 kap. 1 § SOSFS 2014:5. Detta motsvarar *individuell inriktad insats* i Socialstyrelsens termbank. [27]

Journal

En journal är den del av en personakt där anteckningar av betydelse för handläggning av ett ärende samt för genomförande och uppföljning av en insats görs i kronologisk ordning, Se 2 kap. 1 § SOSFS 2014:5.

Journalanteckning

I denna specifikation avser journalanteckning en anteckning som har betydelse för handläggning av ett ärende samt för genomförande och uppföljning av en insats, och som görs i en journal. Journalanteckningar bör vara kortfattade och innehålla tydliga hänvisningar till andra handlingar i personakten som ger ytterligare information.

Ord och uttryck i NI

Tabell 8. Ord och uttryck i NI

Uttryck	Synonymer eller kortformer	Förklaring
attribut	egenskap	Ett specifikt utmärkande drag för en informationsklass i en informationsmodell t.ex. förnamn, kön, tid, datum.
begrepp		Kunskapsenhet som skapats genom en unik kombination av kännetecken. Begreppen används för att strukturera vetande. Begrepp är inte nödvändigtvis bundna till ett visst språk. De påverkas dock av sociala eller kulturbetingade förutsättningar som ofta leder till skilda indelningar i olika språk. Ett begrepp måste inte nödvändigtvis ha något motsvarande språkligt uttryck.
begreppsanalys		Del av terminologiarbete som består i att reda ut och beskriva ett fackområdes begrepp och relationerna mellan dessa.
begreppsmodell		Modell av begrepp och deras inbördes relationer inom ett specifikt område som kan visualiseras i en grafisk representation.
datatyp		Format som anger hur ett attribut i en informationsmodell ska hantera data, t.ex. som en sträng, ett nummer, kodat värde, eller tidpunkt.
individ Anpassad process		Den individuellt anpassade process inom vård och omsorg som en vård- och omsorgstagare genomgår med syfte att identifiera och hantera problem och tillstånd.
informationsklass	klass	Grupp av objekt som har liknande egenskaper.
informationsmodell		Modell av informationsklasser och deras inbördes relationer inom ett specifikt område. Modellen kan visualiseras i en grafisk representation.
interoperabilitet		Förmåga hos system, organisationer eller verksamhetsprocesser att fungera tillsammans och kunna kommunicera med varandra genom att överenskomna regler följs.
mappning		Etablering av samband mellan element som inte tillhör samma system.
modell		Förenklad representation av verkliga eller tänkta företeelser.
multiplicitet		Antalet tillåtna förekomster av instanser av en informationsklass eller ett attribut i en informationsklass.
notation		Mängd av symboler samt regler för deras användning för att representera information.
processmodell		Modell av en process på en övergripande och generell nivå som kan visualiseras i en grafisk representation.
referensmodell		Modell som ger en gemensam grund bestående av standardiserade begrepp, informationsklasser och beskrivningar. Modellen kan visualiseras i en eller flera grafiska representationer.
relation		Förhållande mellan begrepp i en begreppsmodell, i ett terminologiskt begreppssystem eller mellan klasser i en informationsmodell.
term		Benämning för ett begrepp som tillhör ett fackområde.
terminologibindning		Instruktion om vilken eller vilka koder som ska användas för ett visst attribut av datatypen CD.CV i en tillämpad modell.
tillämpad modell		Modell av ett avgränsat verksamhetsområde eller dokumentationsbehov baserat på en referensmodell. Exempel på detta är en triageprocess på en akutmottagning eller en mätning av vitalparametrar. Modellen kan visualiseras i en grafisk representation.

Kommentar: Listan finns även i NI. [28]

Referenser

1. Informationsspecifikation för Individens behov i centrum 2023 - Version 1.0. Stockholm: Socialstyrelsen; 2023.
2. Individens behov i centrum - Ett stöd för att använda ICF och strukturerad dokumentation för personer som behöver stöd i sin dagliga livsföring. Stockholm: Socialstyrelsen; 2023.
3. Strukturera och koda information för elektronisk hantering - Metodstöd för användning av Gemensam informationsstruktur. 2.0 uppl. Stockholm: Socialstyrelsen; 2018.
4. Internationell klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa (ICF). Stockholm: Socialstyrelsen; 2022.
5. Klassifikation av socialtjänstens insatser och aktiviteter (KSI) 2022. Stockholm: Socialstyrelsen; 2022.
6. Nationell informationsstruktur. 2021. Hämtad 2021-07-12 från: <https://www.socialstyrelsen.se/utveckla-verksamhet/e-halsa/nationell-informationsstruktur/>
7. Socialstyrelsen. Nationell Informationsstruktur 2023:1. 2022. Hämtad 2023-03-03 från: <https://informationsstruktur.socialstyrelsen.se>
8. Handläggning och dokumentation - Handbok för socialtjänsten. Stockholm: Socialstyrelsen; 2021.
9. Informationsspecifikation för dokumentation inom socialtjänsten - Gemensamma informationsmängder – version 1. Stockholm: Socialstyrelsen; 2022.
10. Individens behov i centrum – Stöd för samtal med anhöriga. Stödmaterial för att arbeta med ett anhörigperspektiv inom ramen för IBIC. Stockholm: Socialstyrelsen; 2021.
11. Information om IBIC och förenklat beslutsfattande om hemtjänst för äldre. Stockholm: Socialstyrelsen; 2019.
12. Vision e-hälsa 2025. Stockholm: Regeringskansliet, Socialdepartementet; 2016.
13. Förstudie om beställarnätverk för socialtjänstens verksamhetssystem. Stockholm: Sveriges kommuner och regioner, SKR; 2019.
14. Verksamhetsbeskrivning av socialtjänsten. Underlag för avstämning mot den nationella informationsstrukturen och utveckling av det nationella fackspråket. Stockholm: Socialstyrelsen; 2013.
15. Socialstyrelsen. Ändamålsenlig och strukturerad dokumentation. Hämtad 2023-03-03 från: <https://socialstyrelsen.onlineacademy.se/external/play/16038>
16. Systematisk uppföljning - Beskrivning och exempel. Stockholm: Socialstyrelsen; 2014.
17. Kunskapsguiden: Systematisk uppföljning. 2019. Hämtad 2023-03-03 från: <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/arbetsmetoder-och-perspektiv/systematisk-uppfoljning/>
18. WHO. International Classification of Functioning, Disability and Health. Geneva, Schweiz: World Health Organization; 2001.
19. Rekommendation gällande användning av ICF i relation till ICF-CY. Stockholm: Socialstyrelsen; 2019.

20. Hur kan ICF användas? Stockholm: Socialstyrelsen; 2019.
21. WHO. International Classification of Health Interventions (ICHI). . Hämtad 2023-03-03 från:
<https://www.who.int/standards/classifications/international-classification-of-health-interventions>
22. Socialstyrelsen. Vad är en processmodell? 2022. Hämtad 2023-03-03 från:
<https://informationsstruktur.socialstyrelsen.se/Models#processmodell>
23. Socialstyrelsen. Vad är en begreppsmodell? 2022. Hämtad 2023-03-03 från:
<https://informationsstruktur.socialstyrelsen.se/Models#begreppsmodell>
24. Socialstyrelsen. Vad är en informationsmodell? 2022. Hämtad 2023-03-03 från:
<https://informationsstruktur.socialstyrelsen.se/models#informationsmodell>
25. Nationell informationsstruktur: Datatyper. 2022. Hämtad 2023-03-03 från: <https://informationsstruktur.socialstyrelsen.se/Datatyper>
26. Leonardi, M, Lee, H, Kostanjsek, N, Fornari, A, Raggi, A, Martinuzzi, A, et al. 20 Years of ICF-International Classification of Functioning, Disability and Health: Uses and Applications around the World. International journal of environmental research and public health. 2022; 19(18).
27. Socialstyrelsen. Socialstyrelsens termbank. 2019. Hämtad 2023-03-03 från: <https://termbank.socialstyrelsen.se/>
28. Socialstyrelsen. Ordlista för nationell informationsstruktur. 2022. Hämtad 2023-03-03 från:
<https://informationsstruktur.socialstyrelsen.se/WordList>